

Voor Niels; dat hij hopelijk later beseft hoe blij hij mag zijn in België te zijn geboren, en niet in Somalië.  
Was hij daar geboren dan had hij geen levenskansen gehad.

## Het meisje

Ik was die avond weer maar eens van wacht. Er waren op dat moment twee dokters (wat op zich al een luxe was), twee verpleegkundigen (waaronder ik dus), en één verloskundige werkzaam bij ons in het project in Marere (Somalië). Omdat de verloskundige uit haar bed kon worden geroepen bij elke bevalling die binnen kwam, was de afspraak dat zij niet van wacht moest zijn. Dat had natuurlijk wel tot gevolg dat wij, de twee verpleegkundigen en de twee dokters, om de vier nachten van wacht waren, en om de 4 vrijdagen (dat was dan voor 24 uur). Je was dan verantwoordelijk voor al de patiënten die waren opgenomen, dus zowel voor de ondervoede kinderen in de TFC als voor de patiënten van de IPD (dat waren zowel kinderen als volwassenen). Vanaf 17 uur liep je dus met de walkietalkie in je handen, kon je er mee naar toilet (en zien dat die walkietalkie niet in die put viel), kon je er mee naar de douche (al waren we af en toe wel zo vriendelijk die walkietalkie dan even voor een kwartiertje of zo van elkaar over te nemen), en kon je er mee gaan slapen. Als je geluk had werd je niet opgeroepen, maar als je pech had dan kon je bijvoorbeeld vier keer per nacht uit bed komen. Het hing er maar vanaf hoe druk het was, wat voor kinderen en patiënten er lagen (of werden opgenomen), en wie van de nationale staf er aan het werk was (de ene verpleger was al wat beter in zijn job dan de andere).

Die avond was het op zich vrij rustig. Ik was na mijn dienst nog even bij de TFC en IPD langs gegaan, maar er was op dat moment niets speciaals, dus ik kon terug naar ons woongedeelte. Eerst even naar mijn tuku (hut) om wat te rusten, en daarna naar de eet-alias-woontuku om wat te gaan eten. Ik had net mijn duizendste bord spaghetti opgeschept toen de walkietalkie natuurlijk weer over ging. 'Mohammed voor Sabrina, Mohammed voor Sabrina, we hebben hier een probleem. Er is hier net een baby binnen gebracht, en die is erg ondervoed. We hebben al geprobeerd er een infuus in te krijgen, maar dat is niet gelukt. Kun jij eens komen kijken?' Die Mohammed is een goede verpleger dus als het bij hem al niet lukte, dan was er echt wel een probleem. Spaghetti laten staan, walkietalkie mee, en door de tussenpoort naar de TFC gewandeld. Er stond al veel volk rond het bed toen ik daar aan kwam; zowel verplegers als moeders. Dat zag er dus niet goed uit. Er zat een moeder op het bed, en die zag er ook niet al te best uit. En toen keek ik naar het kind. Als ik er nu aan denk, dan breekt mijn hart weer. De baby was drie maanden oud. Ze was a-term geboren (dus niet prematuur), was de helft van een tweeling, en was afkomstig van Kismayo. De moeder had er zowat een dag over gedaan om tot bij ons te geraken. Het tweelingszusje van de baby was thuis al overleden. Met dit kindje waren ze nog wel tot bij ons geraakt. De baby was echt vel over been. Als je het dekentje wegsloeg, kon je letterlijk elke rib zien. Ze keek mij met hele grote ogen aan. Ze woog nog 1500gr. Bleek dat ze de laatste drie dagen helemaal niet meer had gegeten, en dat ze ook diarree had, met als gevolg dat ze natuurlijk helemaal was uitgedroogd. Dat het kind nog leefde, was al een groot mirakel. Maar dat het kind nog zo bewust naar mij kon kijken, vond ik nog een groter wonder. Met die grote ogen keek ze me aan. Heel bewust alsof ze precies al een heel leven achter de rug had. Ik had in die maanden dat ik in Somalië was al veel meegemaakt, maar dit was toch wel het ergste. Er ligt daar een baby voor je neus die waarschijnlijk gezond geboren is. Mocht ze in België geboren zijn dan zou ze nu ongeveer 5 kilo wegen, en liggen te kirren in haar box. Maar gewoon omdat ze op de verkeerde plaats, op het verkeerde moment is geboren, heeft ze haar zusje al verloren, heeft ze waarschijnlijk al drie maanden honger geleden, weegt ze nog maar 1500 gram, heeft ze enkel nog maar oorlog gekend, en zit ze mij zo heel serieus aan te kijken met die hele grote ogen.

Omdat ze te erg ondervoed was, kregen we er geen infuus meer in. Ik heb ze toen maar op twaalf voedingen gezet (na haar eerst wat gerehydreerd te hebben met Resomal). Dat houdt in dat ze om de twee uur een beetje te eten krijgt via de maagsonde. Het is alleen heel moeilijk te bepalen hoeveel je aan zo een kindje moet geven: geef je te veel dan komt het om door overvulling (te veel vocht ineens in het lichaam), geef je te weinig dan sterft het door ondervulling (te weinig vocht in het lichaam door onder andere diarree). De ondervoeding maakt het er zeker niet makkelijker op. Er zat dus niets anders op dan het protocol te volgen; dat zijn de standaard richtlijnen over wat je moet geven aan een ondervoed kind (afhankelijk van leeftijd en gewicht) bij opname. Samen met de mama werd ze op een IC-bed gelegd. Voor ik ging slapen, ben ik nog eens gaan kijken, en op zich zag het er best goed uit. Ze lag bij mama aan de borst, en zoog zelfs af en toe een beetje. De moeder zag er ook al wat beter uit. Ik kon dus al wat geruster gaan slapen. Dat het kind zo ondervoed was geraakt (samen met de zus), was logisch te verklaren: de moeder had problemen gehad om de borstvoeding op gang te krijgen. Dat zou op zich geen probleem zijn in het Westen: je legt de kinderen geregeld aan de borst, en eventueel kolf je tussendoor om de melkproductie nog te bevorderen. En de eerste week (of iets langer indien nodig) voed je de kinderen soms wat bij met kunstvoeding, tot de borstvoeding zelf goed op gang is. Met wat geduld en goede moed komt dan alles wel goed. Maar in Somalië is dat dus allemaal niet zo gemakkelijk. Dit vooral door twee dingen: onwetendheid en een gebrek aan materiaal (en soms ook een gebrek aan geld). Onwetendheid is logisch te verklaren doordat de meerderheid van de Somalische mensen nooit naar school zijn gegaan (zeker deze generatie niet, want die hebben vooral enkel oorlog gekend). En er zijn maar weinig NGO's, dus er wordt maar weinig aan Health Education gedaan (=voorlichting en algemene informatie over onder andere gezondheid en voeding, die aan de ouders wordt gegeven). Het gebrek aan materiaal is ook wel makkelijk te verklaren: een kolfapparaat kan je daar niet gaan huren of kopen. En daarnaast moet je ook nog zien of je ergens kunstvoeding vindt voor de baby, en dan is het nog maar de vraag of de mensen dat kunnen betalen (en of ze het op een goede manier klaarmaken). Dus heb je een moeder met weinig ervaring, met weinig steun uit de omgeving (bijvoorbeeld van de grootmoeder of van andere vrouwen uit de omgeving die tips kunnen geven), met weinig geld, en met problemen met het op gang komen van de borstvoeding (of soms met het achteruit gaan van de borstvoeding, als bijvoorbeeld de moeder of het kind ziek zijn geweest), dan heb je een ondervoede baby voor je er erg in hebt. En dat gaat snel, want ze wegen daar in Somalië bij de geboorte al niet veel (de baby's zijn meestal al te klein voor hun leeftijd, dus ze zijn vooral dysmatuur), dus veel reserve heeft zo een baby niet. En daarnaast is zoals in dit geval natuurlijk het probleem dat ouders (of pleegouders, als de moeder na de bevalling is overleden) te laat komen. Ofwel denken ze dat de situatie wel zal verbeteren, ofwel komt het door andere oorzaken, zoals in dit geval door de afstand, de onveiligheid en het niet aanwezig zijn van andere hulpvoorzieningen daar in de buurt.

Rond een uur of vier 's nachts ging de walkietalkie weer af. 'Mohammed voor Sabrina, Mohammed voor Sabrina'. Eén seconde was ik nog half slaperig, maar toen dacht ik aan de baby, en was ik meteen weer wakker. 'Sabrina, het gaat hier niet goed. Kan je zo snel mogelijk komen?' Ik meteen mijn bed uit, aankleden, olielamp en walkietalkie mee, zien dat ik niet op een slang trapte, en zo snel als ik kon naar de TFC gelopen. Daar stonden de verplegers die deze nacht moesten werken al rond het bed van de baby, en ook de voedingsassistenten stonden er naast, samen met nog enkele moeders. Ik kon al raden wat ik daar zou aantreffen. Mama huilend op het bed, iedereen met een heel bedroefd gezicht er naast,

en een doodse stilte in de TFC (geloof me, dat laatste komt niet veel voor). Het meisje lag daar met gesloten ogen. Het kreunde alleen nog af en toe, en de ademhaling was heel onregelmatig, net als de polsslag. Het bleek dat het al ongeveer een half uur aan de gang was. Je moet geen dokter zijn om dan te weten wat dat betekent. Het heeft nog ongeveer een kwartier geduurd, en toen is ze overleden. Naast de mama in dat grote bed; je zag haar amper liggen.

Ik ben daarna terug naar mijn tuku gegaan, heb daar ongeveer een uur liggen huilen, heb heel Somalië bij elkaar gevloekt, heb alle Warlords, clanleiders, medicijnmannen en piraten vervloekt, en heb in mezelf gezegd dat ze de VN en de NAVO wel mogen opdoeken want daar heb je toch niets aan. Maar ik heb me vooral bedacht dat ik zal kunnen bewijzen of er een God bestaat of niet. Als die bestaat, dan zal het de dag dat ik sterf vreselijk hard gaan donderen daar boven, want ik heb dan toch wel eens een ferm appeltje met Hem te schillen (een Haar kan het niet zijn, want als je alleen het nieuws nog maar ziet, kan je je niet voorstellen dat een vrouwelijke God het kan aanzien wat er zich allemaal op de wereld afspeelt). Dat Hij zou toestaan dat er zo een dingen gebeuren, kan er bij mij niet in. Hier kan geen enkele gelovige mij van overtuigen waarom dit kind dit verdiend zou hebben; maar drie maanden leven, en in die drie maanden enkel maar lijden. Erger kan volgens mij niet. En zo zijn er vele kinderen in de wereld.

## **Somalië**

Ik was enkele maanden eerder in Somalië aangekomen. Ik was 28 jaar, had al veel gereisd (vooral Azië en Zuid-Amerika, en één keer Australië), en dit was de tweede keer dat ik naar Afrika zou gaan. De eerste keer was ik 18 jaar, mocht ik voor het eerst zelfstandig op reis, en trok ik meteen voor een maand naar het na-oorlogse Rwanda, om daar samen met een groep vrijwilligerswerk te gaan doen in een weeshuis (de kinderen waren er allemaal alleen achter gebleven na de genocide, de rest van hun familie was uitgemoord; de volwassenen hadden de kinderen verstopt toen ze wisten dat de Interahamwe hun richting uit kwam). Dat was nou niet meteen wat mijn ouders in gedachten hadden toen ze zeiden dat we vanaf 18 jaar zelfstandig op reis mochten; zij dachten zo eerder aan Frankrijk of Spanje. Het heeft dus wel even geduurd eer ik ze zo ver had gekregen dat ze me toch lieten gaan. Naar Rwanda gaan is de beste beslissing geweest die ik ooit heb genomen. De reis was op zich af en toe wel hard, zeker met al de verhalen die je er te horen kreeg. Zo zagen we leeftijdsgenoten van wie het been was afgehakt omdat hun moeder Tutsi was (de moeder was dus vermoord; de rest van het gezin was dat bespaard gebleven omdat de vader Hutu was). We spraken met Hutu-vrouwen van wie de man en al de kinderen waren uitgemoord enkel en alleen omdat ze Tutsi waren; de kinderen waren voor haar neus onthoofd. Ik heb een heleboel weeskinderen gezien die alleen achter bleven omdat hun ouders waren uitgemoord. We hebben een kerk bezocht waar vooral vrouwen en kinderen zich in hadden verschuild en die in brand is gestoken. De vrouwen en kinderen zijn levend verbrand, degene die nog buiten waren geraakt werden neergeschoten. De kerk is nu een museum waar ze de skeletten hebben laten liggen als eerbetoon aan al degene die de genocide niet overleefd hebben. Het was eng om de kerk en de skeletten te zien; het is nog enger om te beseffen dat andere mensen hebben toegekeken hoe vrouwen en kinderen voor hun neus voor hun leven hebben gevochten, en daar totaal geen medeleven mee hadden. Je komt in ieder geval als een heel andere persoon terug naar huis. Ik had toen wel gemerkt dat vooral de aanpassing terug in België het moeilijkste was. Pas hier thuis besef je dan weer wat luxe is. Als je dan in de

supermarkt komt, en je ziet al dat eten staan; wel tien soorten yoghurt. Mensen zitten dan te klagen dat ze niet weten wat te eten. Af en toe dacht ik dat je dan beter in Rwanda kon zitten; daar had je als je geluk had één soort yoghurt, dus problemen met kiezen hadden ze daar nooit. En dan mocht je nog blij zijn dat je yoghurt kon kopen. In Rwanda heb ik vooral beseft hoe belangrijk dat veiligheid is. Overdag viel het wel mee. Als we op uitstap gingen, moesten we wel om de zoveel kilometer bij een checkpoint stoppen om onze papieren te laten zien, en werd ons busje zowat binnenstebuiten gekeerd (af en toe maakten de soldaten er een sport van er zo lang mogelijk over te doen), maar dat viel op zich wel mee. Enkel vanaf dat het donker was, werd het grimmiger. Dan kwamen er nog meer wegblokkades, bleef zowat iedereen binnen dus je zag bijna niemand meer op straat, en af en toe hoorde je geweschoten met daar tussendoor het gejang van de lijkhonden die enkele maanden daarvoor nog aan de lijken hadden gezeten die er toen op straat lagen (die honden probeerden ze nu allemaal af te maken omdat ze zo agressief waren geworden). Het ironische van heel het geval is dat ik eigenlijk pas terug in Oeganda besepte dat het niet normaal is wat zich daar in Rwanda allemaal voor deed. Je went er heel snel aan, maar als je dan ineens in een ander Afrikaans land bent, Oeganda bijgenaamd, waar mensen 's avonds wel nog met z'n allen over straat lopen en waar dan niet zowat elke kilometer wegblokkades staan, dan beseft je pas dat wat er zich in Rwanda afspeelt niet normaal is, ook niet voor in Afrika, en dat het dus ook heel anders kan.

Na Rwanda heb ik gezegd dat als ik ooit terug naar Afrika zou gaan, dan zou het voor ontwikkelingshulp zijn. Ik heb voor verpleegkunde gestudeerd optie pediatrie (kinderverpleegkundige), heb eerst wat interim werk gedaan, ben toen in Breda begonnen op de neonatologie, en heb toen na een half jaar een jaar loopbaanonderbreking genomen om een jaar op Aruba te gaan werken op de kinderafdeling en neonatologie. In 2004 heb ik gesolliciteerd bij AZG, en werd daar toen aangenomen. Probleem was wel dat ik eerst mijn tropenopleiding moest doen, en die begint in maart (voor verpleegkundigen) in het Tropisch Instituut in Antwerpen. Ik heb dus eerst nog enkele maanden geduld moeten hebben voor ik kon beginnen aan mijn opleiding. Het voordeel was wel dat ik dan de tijd had om met het werk in Breda te overleggen. Gelukkig kon ik voor een tweede keer een jaar loopbaanonderbreking nemen. De opleiding zelf was pittig, maar ook heel interessant. Mensen vragen af en toe wel eens of je dat echt wel nodig hebt, zo een tropenopleiding, maar ik kan alleen maar duidelijk zeggen: ja, dat heb je nodig. Je leert er zowat alles van tropische ziektes en van ondervoeding, je leert zelf labo-testen te doen, en je leert te denken als een dokter (al had de dokter die analytische pathologie gaf niet altijd door dat hij aan verpleegkundigen les aan het geven was, en dus niet aan dokters. Tijdens de eerste les dacht ik nog dat het aan mij lag, en dat ik vroeger toch wat beter had moeten opletten op de Hoge school, maar na die les zat iedereen er wat beduusd bij toen hij de klas verliet, dus ik was niet de enigste met die gedachte. En ik moet die dokter nog steeds teleurstellen: aan de hand van enkel bloedwaardes kan ik nog altijd geen buikvliesontsteking als diagnose stellen). Voor mij was het in ieder geval goed dat we toch enkele lessen hebben gehad over ondervoeding, want die theorie heb ik goed kunnen gebruiken daar in Somalië.

De tropenopleiding duurde vier maanden. Gelukkig was ik er meteen door, want twee weken later kon ik al vertrekken. Ik was één van de weinige die al had gesolliciteerd bij een NGO, en toen we ons diploma hadden, waren we maar met twee die wisten dat we gingen vertrekken. Ik had enkele weken voor ik examens had AZG laten weten wanneer mijn studie klaar zou zijn (ik was optimistisch, en ging er maar

van uit dat ik er meteen door zou zijn), dus dan konden ze zo al rondkijken om te zien waar er tegen dan ergens een plaats vrij zou zijn. Dan is het wachten op dat telefoontje, terwijl je ondertussen hard aan het studeren bent. En op een late namiddag was het telefoontje daar. 'Sabrina, we hebben een plaats voor jou gevonden, maar ik zal eerst even mijn uitleg doen, en dan moet je er maar eens rustig over nadenken voor je beslist of je het aanneemt, want het is geen al te makkelijk project.' Dat begon dus al lekker. Het werk dat ze me aanboden was in Somalië, meer bepaald in Marere. Ik moest het niet op de kaart van Somalië gaan opzoeken, want het is zo een klein dorp dat het bijna op geen enkele kaart te vinden is. Het was in ieder geval in de buurt van Jilib, en in de regio van Kismayo, dus meer in het zuiden van Somalië, in Lower Juba Valley gelegen. Lower Juba Valley bevat in totaal ongeveer 63 dorpjes, en heeft een populatie van zo een 70 000 inwoners. Marere was dus één van die dorpjes. Ik zou verantwoordelijk zijn voor de TFC, de SFP, de OTP, de mazelenvaccinaties, en de Outreach (wat dat allemaal inhoud verklaar ik later nog). Eigenlijk hadden ze toen al kunnen stoppen met hun uitleg, want ik had ik al bijna meteen beslist de job aan te nemen, hoe moeilijk het ook zou zijn. Dit was helemaal mijn ding: ondervoede kinderen. Ik moest wel meteen aan die beelden denken van ongeveer 20 jaar geleden van Ethiopische en Somalische ondervoede kinderen. Ik weet nog dat ik dat als kind op het nieuws had gezien, en dat ik er toen niet bij kon dat zo iets mogelijk was op deze wereld (ja, ja, toen was ik nog naïef, en dacht ik dat elk kind 's morgens een boterham met honing of choco kreeg als ontbijt). Als pediatrisch verpleegkundige zou ik daar in ieder geval wel op mijn plaats zijn. De vrouw aan de andere kant van de lijn ging verder met de beschrijving van de situatie. Somalië was één van de onveiligste landen waar AZG aan het werk was. Samen met Tsjetsjenië was dat het enigste land waar je heel de tijd door een stel bewapende mannen beschermd en bewaakt werd (op dat moment zat AZG niet meer in Afghanistan). Vanwege de onveiligheid moest je ook zowat heel de tijd op het terrein blijven, dus dat hield in dat je zes weken constant op hetzelfde aantal vierkante meters zou zitten, met steeds dezelfde mensen (een mens zou er al bijna claustrofobie van krijgen, al bleek achteraf dat het gelukkig wel een vrij groot terrein was). Om de zes weken werd je eens 'vrij' gelaten, en dan mocht je voor een week op R&R. Die R&R stond eigenlijk voor rust en herstellen. Wekelijks vloog er een vliegtuig tussen Nairobi en Somalië; dat vliegtuigje vervoerde het personeel, maar ook het eten en ander praktisch materiaal. In Kenia kon je dan tijdens je R&R een week gaan genieten van de vrijheid. Na die week moest je dan weer mee met de volgende vlucht. Iedereen ging dan zo om de beurt op R&R. De vrouw aan de andere kant van de lijn zei dat het dagelijks leven in het project wel mee viel. Iedereen had er zijn eigen tuku (stenen hut), het eten was er goed (het werd ofwel op de plaatselijke markt gekocht, ofwel overgevlogen uit Nairobi. En ik besepte zelf natuurlijk ook wel dat je in Somalië waarschijnlijk al blij mag zijn dat je dagelijks eten krijgt), je kon er dagelijks douchen (al bleek dat voor mij achteraf niet al te vlot te gaan), en de expats hadden hun eigen terrein dus je werd niet heel de tijd lastig gevallen door de nationale staf. Het enige nadeel was dat je 's avonds jezelf wel wat moest bezig houden. Er was een TV, en met de satelliet kon je wel enkele zenders ontvangen waaronder wat Arabische filmzenders, je kon ook badmintonnen (als het niet te hard waaide), er was wat materiaal om aan gewichtheffen te doen, en er waren wat boeken (achtergelaten door vorige expats), maar dat was het dan zo wat. Meer actie kon je er dus niet verwachten. Veel mensen zouden er tegen opzien zo maanden te moeten leven, maar ik heb me daar vrij makkelijk bij neergelegd. Ik bedacht me dan maar dat mensen met kanker die zo weken in een isolatiekamer moeten liggen het nog honderd keer erger hebben. Ze zei dat ik er rustig over moest nadenken, en dat ze zou begrijpen dat ik het eventueel niet zou zien zitten om daar te gaan werken; zo waren er namelijk wel

meer. Waar ik volgens haar ook rekening mee moest houden, was dat de mensen van AZG daar in Somalië geregeld geëvacueerd moeten worden; dit vooral wegens veiligheidsredenen. Momenteel waren de mensen van dit project geëvacueerd omdat een ontslagen bewaker bedreigingen had geuit. Soms waren die evacuaties volgens haar van korte duur (een paar dagen), soms van lange duur (enkele weken). De expats werden dan overgebracht naar Nairobi. Normaalgezien werden er trouwens geen mensen naar daar gestuurd die voor het eerst op missie gingen. Zag ik het niet zitten, dan zou er gewoon een ander project voor mij worden gezocht. Ik moest maar terugbellen als ik had beslist.

Ik heb er rustig een week over nagedacht, maar eigenlijk had ik toen aan de telefoon al beslist. Het zou Somalië worden; risico of niet. Sommige zouden me wel voor zot verklaren, maar dat zou dan maar zo zijn. Je kan wel zeggen dat het gevaarlijk is om naar daar te gaan, maar dan bedenk ik me maar dat dan vooral de kinderen het slachtoffer zijn. Als niemand naar daar wil gaan, dan worden ze niet geholpen, en zijn de kinderen nog het grootste slachtoffer van die hele oorlog. En daarnaast bedacht ik me maar dat elke dag op de Belgische autostrades rijden misschien zelfs nog gevaarlijker is dan enkele maanden daar te gaan werken; dat zei ik ook altijd tegen mijn moeder als ik alleen op reis vertrok.

Dus na enkele weken zweeten tijdens de examens, en na het goede nieuws te hebben gekregen dat ik was geslaagd (net als de rest van de klas), kon ik enkele dagen later al voor een week naar Bonn met AZG voor zo een algemene voorbereidingsweek. Die is voor verschillende landen samen, en wordt dus ook in verschillende landen gegeven waar AZG een hoofdkwartier heeft; elke keer vindt het plaats in een andere stad. En begin juli zat ik in Amsterdam in het kantoor van AZG voor een briefing. Er werd daar wat algemene informatie gegeven over het project en over mijn job zelf, en er werd dan bekeken wanneer ik kon vertrekken. Dat zou half juli worden, dus ik kon al starten met mijn koffers te pakken, en met afscheid te nemen van familie en vrienden. Mijn zus en mijn nichtjes en neefjes zag ik eind juni voor het laatst tijdens een etentje bij mijn ouders, want zij en haar gezin vertrokken 1 juli al naar Spanje. Verder nog afscheid genomen van mijn oma, en van enkele vriendinnen. Van één vriendin nog een leuk schrift mee gekregen die ze zelf had versierd met dingen over AZG en over Afrika; dat schrift kon ik gebruiken als dagboek.

Voor ik het goed en wel besepte, stond ik dus gepakt en gezakt in Brussel, afscheid te nemen van mijn ouders, stapte ik in het vliegtuig, landde ik in Nairobi in het midden van de nacht, en daar stond iemand van AZG me op te wachten. Bleek dat er de volgende dag al een vliegtuig naar Somalië zou vertrekken, dus ik zou enkel die nacht nog in Nairobi zijn. Het was dus maar goed dat ik al genoeg shampoo had meegenomen voor de komende weken daar in Somalië, want naar de supermarkt zou ik dus de eerste weken niet meer kunnen gaan. We reden naar het appartement dat AZG voor zijn expats in Nairobi huurt, en daar werd ik afgezet. Een taxi zou ons (Naomi, een andere expat van een project in het noorden van Somalië, en ik) morgenvroeg komen ophalen. Naomi leidde mij even rond in ons guesthouse. In dat guesthouse verbleven we tijdens onze R&R (als we in Nairobi bleven) en tijdens onze evacuaties. Ons guesthouse was best wel sjiek: het was een appartement met vier slaapkamers (twee hadden een eigen badkamer), een badkamer, een grote TV en een DVD-speler, en een keuken. Er werd dagelijks gepoetst door een poetsvrouw, en er werd steeds wat basisvoeding voorzien, dus er was altijd wel iets te eten in huis. Er was dan ook nog een gemeenschappelijk zwembad buiten, en het appartementencomplex was ommuurd en werd bewaakt. Naomi had al haar eerste zes weken werken in

Somalië achter de rug, dus dit was haar eerste R&R geweest, en nu ging ze morgen weer terug aan het werk na een weekje rust te hebben gehad in Kenia. Dit was ook haar eerste project, dus voor haar was het helemaal één groot avontuur. Ze was Australische, maar ze was nog nooit verder geweest dan Australië zelf, dus dan kan ik me wel inbeelden dat dit voor haar helemaal iets anders is. Van een cultuurshock kan je dan wel spreken.

Zoals eerder gezegd was er wekelijks een vlucht tussen Nairobi en Somalië. Dat vliegtuigje vloog eerst naar Galkayo, de stad in het noorden van Somalië waar AZG-Nederland ook een project had lopen, en dan daarna verder naar ons project in het zuiden, naar Marere. Het eerste gedeelte van de vlucht duurde ongeveer vier uur, en het tweede gedeelte twee uur, dus je was wel een tijdje onderweg. Het was zo een kleiner vliegtuigje waar je met maximum tien man in kon (het deed me altijd wat aan de Flying Doctors denken). Was er wat veel wind of verschil van luchtdruk, dan vloog je met je kop tegen de plafond (en ik ben maar 1m69 dus groot kan je me niet echt noemen), en als je wind op kop had, dan kon de vlucht wel een pak langer duren dan als je wind mee had. Maar het ergste van al was natuurlijk dat er geen toilet aan boord was. Ik vind het nog altijd niet fair dat het voor de mannen toch nog altijd een pak makkelijker is om een alternatief te vinden, als er in de verre omstreken geen toilet te vinden is. Is er geen boom in de buurt, dan kunnen ze zich nog altijd beredderen met een fles als het moet, zoals nu in het vliegtuigje zonder toilet. Het enige dat wij als vrouw dan kunnen doen, is de benen samen knijpen. Ik kwam er al snel achter dat ik zeker de ochtend van vertrek best niets dronk. Het was zelfs nog beter de avond daarvoor bijna niets te drinken, want anders had ik tegen het einde van het eerste gedeelte van de vlucht kans op een overvolle blaas (volgens mij had ik daar boven in de lucht meer last van door de hogere luchtdruk; ik weet niet of daar een fysiologische verklaring voor is, maar er zit volgens mij toch wel wat logica in). Bij de tussenstop in Galkayo kon je dan wel gaan plassen (er moest dan toch nog getankt worden), maar dat plassen is dan ook nog eens geen lachertje. Als je uitstapt, staan er zowat twintig man je aan te kijken (kamelen even niet meegerekend), sommigen met een wapen in hun hand. En als je dan richting toilet loopt (het woord toilet is hier trouwens wel heel relatief; het is niet meer dan een ommuurd gat in de grond in de woestijn), lopen er twee gewapende mannen achter je aan (dat is weer eens iets anders dan de toiletmadam natuurlijk), die dan een paar meter verder staan te wachten tot je klaar bent. Een mens zou al van minder diarree krijgen (ik ben trouwens blij dat ik nooit diarree heb gehad als ik in dat vliegtuig moest, want hoe mensen dat oplossen blijft me een groot raadsel. Het zal dan met grote luiers moeten, vrees ik).

Op een keer zat ik de Humo te lezen toen we zo een half uur in Galkayo moesten wachten tot we weer gingen opstijgen. Enkele bewakers die naast het vliegtuig stonden, vroegen of ze ook eens mochten kijken. Ik heb toch maar lief 'neen' gezegd, want anders had ik kans dat ik in de bak zou vliegen wegens provocatie denk ik, want bepaalde foto's of tekeningen die soms in de Humo staan, zouden daar echt niet door de beugel kunnen (zelfs de Flair zou af en toe al gevaarlijk kunnen zijn). In een extreem moslimland kan je toch maar beter het zekere voor het onzekere nemen.

Ik zette dus rond drie uur 's middags mijn eerste voet op Somalisch grondgebied. Naomi was in Galkayo afgestapt; daar hadden we afscheid genomen. Ik had wel even moeten lachen toen ze zich begon klaar te maken net voor we daar gingen landen; voor ze uitstapte moest ze eerst een half tafelkleed over haar hoofd doen, want ook als buitenlander (beter gezegd: buitenlandse) moest je daar je hoofd bedekken,



en dat bedekken werd wel heel serieus genomen. Zelfs je voorhoofd mocht niet gezien worden, dus je moest twee verschillende doeken om je hoofd doen, en verder moest je je ook goed aankleden, want ze mochten bijna niets van je lichaam zien. Enkel je handen, voeten en gezicht mochten nog net vrij zijn, maar dat was het dan zo wat. Het ene moment zit je nog in short en T-shirt in dat vliegtuig, en het volgende moment loop je er zowat in een hele boerka rond. Een mens zou al van minder gaan zweten. Het is in ieder geval wel duidelijk dat wat iemand normaal vindt als klederdracht, toch wel grotendeels wordt bepaald door waar hij of zij wordt geboren. Ikzelf kon gelukkig gewoon uitstappen in een halflange broek en in een degelijk T-shirt, want het bleek dat wij vrij progressieve dorpsoudsten hadden (voor Somalië dan toch). De Somalische vrouwen liepen bij ons in het openbaar ook helemaal bedekt rond zoals eerder beschreven (soms al van kleins af aan, soms pas vanaf de puberteit; dat hing wat van gezin tot gezin af), maar als buitenlandse werd je dat hier niet opgelegd. De dorpsoudsten zeiden dat het niet hoefde omdat wij tenslotte geen moslims zijn, en daar kan ik ze alleen maar gelijk in geven. Wij waren het enige project in Somalië waar de buitenlandse vrouwen niet verplicht waren ook gesluierd rond te lopen, dus als feministe was ik hier dan al bij al nog op de beste plek terecht gekomen. Je moest enkel een broek of rok dragen tot over de knieën, en daarop een degelijk T-shirt, dus voor Somalië viel dat heel goed mee. Af en toe vroeg een kind me dan wel eens waarom ik geen doek om mijn hoofd had, maar daar werd eigenlijk nooit moeilijk over gedaan. Mensen uit de nabije omgeving wisten al dat wij, de expats, zo rondliepen. En mensen van verder weg keken in het begin wel even raar op, maar dat had er eerst en vooral mee te maken dat ze al lang geen blanken meer hadden gezien (dat mag je echt letterlijk nemen daar in Somalië; zeker bij het jongere volk), en daarnaast zien ze daar natuurlijk ook nooit een vrouw in een broek rondlopen. En een ongesluierte vrouw zijn ze natuurlijk helemaal niet gewend, dus voor hen zijn wij een even grote attractie daar, als de eerste gesluierte vrouwen hier in België. Wat voor de ene normaal is, kan voor de andere abnormaal zijn, is maar weer eens gebleken. Het meest hilarische waren wel de reacties van de kleinere kinderen als ze je voor het eerst zagen. Ik kan niet meer tellen hoeveel kinderen er wel niet jankend zijn gaan lopen toen ze me voor het eerst zagen; sommige liepen echt gillend weg. Ja, ja, in Somalië werken is niet altijd goed voor je zelfbeeld. In het begin dacht ik dat het er enkel mee te maken had dat ik een vreemde was (dus iemand die ze nog nooit hadden gezien; kleinere kinderen hier in België lopen soms ook weg van mensen die ze nog niet kennen), maar in die kinderogen was ik echt wel een vreemde (meer type buitenaards wezen). Ik mocht nog blij zijn dat ik eerder wat aan de bruine kant ben, want iemand die blond- of ros haar en een witte huid heeft, werd waarschijnlijk helemaal bekeken als een marsmannetje of -vrouwetje. Bijna geen één van die kinderen had ooit een blanke buitenlander gezien, dus net als onze voorouders zich niet konden voorstellen dat er donkerhuidige mensen waren (die voorouders dachten waarschijnlijk dat die bruine mensen zich nog nooit hadden gewassen), konden die kinderen zich niet voorstellen dat er ook bleekhuidige mensen zijn. Gelukkig hebben ze mij daar nooit als attractie in een kooi gestoken. Als ze al niet gingen lopen, dan keken ze me wel heel de tijd met van die grote ogen aan. Mensen hebben er geen televisie (toch niet in de kleine dorpen), dus zelfs daar hebben de kinderen nog nooit een blanke op gezien; voor hen is iedereen zwart zoals de rest van het dorp en de familie. De meest grappige vraag die me toen eens door een kind is gesteld, was of ik zonder huid ben geboren, en een ander vroeg of ik me verbrand had en daarom geen huid meer had. Ik heb ze moeten teleurstellen. De verplegers lagen altijd weer in een deuk als één van de kinderen weer eens hard begon te brullen als ze mij zagen. Ik heb dikwijls gezegd dat ik precies eens dringend een facelift moest hebben, omdat ik er precies echt wel schrikwekkend uit zag.

Maar gelukkig went alles, want na een aantal dagen keken de kinderen je enkel nog heel onderzoekend aan (en gingen ze al niet meer lopen), en na een nog wat langere tijd werd je meestal toch als 'normaal' beschouwd (allemoede, je was toch al geen buitenaards wezen meer). Ik leef sindsdien heel erg mee met de eerste bruine mensen hier in het Westen. Neem maar van mij aan: buitenlander zijn is niet altijd makkelijk, en het is soms ook niet goed voor je zelfbeeld.

### **Aankomst**

De projectcoördinator (PC), Nicole, stond me op te wachten op het vliegveld, samen met de man die de logistiek onder zijn bevoegdheid had, Bernhard bijgenaamd (hij was er bij omdat er net een lading materiaal mee uit Nairobi was meegekomen). Het woord vliegveld is ook wel wat relatief, want meer dan een baan hard zand is het eigenlijk niet. En verder staat er enkel een klein wachthuisje voor de bewaking, maar dat is het dan zowat. Meer in 'the middle of nowhere' kan je volgens mij niet zitten. Eens al het materiaal was uitgeladen uit het vliegtuig, konden we vertrekken. Er stonden twee jeeps klaar. Die heb je daar ook wel nodig, want straten kennen ze er op het platteland in Somalië niet echt. Het zijn enkel zandpaden met immense putten en kuilen, ontstaan door de regen. En gemeentediensten hebben ze er niet, dus die putten worden daar enkel groter, nooit kleiner. Mensen die snel wagenziek zijn, kunnen er dus best niet in de auto kruipen (allemoede, een auto kan je daar best niet gebruiken, want daar zal je niet ver mee geraken; een jeep is daar echt wel broodnodig).

De rit duurde een vijftiental minuten. Het enige dat ik onderweg zag, waren struiken, soms een kleine hut, en daar tussen af en toe een meer of een rivier. Het was dus niet het hele droge Somalië zoals we dat steeds op de televisie te zien krijgen, maar dat kwam omdat we tussen twee grote rivieren zaten, en dan heb je dus al snel meer water in je omgeving dan als je bijvoorbeeld meer noordwaarts zit, waar al een pak minder rivieren zijn (daar zou je het eerder al als woestijnachtig kunnen omschrijven). Het nadeel van tussen die twee rivieren te zitten, was dan blijkbaar weer wel dat er eens in de zoveel maanden tijdens het regenseizoen grote kans is op overstroming. Dan stijgt het waterpeil zo sterk dat de rivieren over hun oevers treden, met als gevolg dat grote gebieden onder water komen te staan. Enkele maanden voor ik hier aan kwam, had zich dat weer eens een keer voorgedaan. Het grote probleem was toen ook geweest dat mensen heel veel moeite hadden gehad om op hun werk te geraken. Toen hadden ze het zo geregeld dat mensen twee shiften achter elkaar deden, en 's nachts op het project bleven slapen. Dit zo enkele dagen achter elkaar, en na een viertal dagen losten ze elkaar dan af. Dat had als voordeel gehad dat ze niet elke dag op en neer moesten door die overstromde gebieden, want daar waren ze veel tijd mee kwijt. Hier kon je dus wel spreken van een noodoplossing.

Bijna iedereen wist dat ik ging komen, dus ik werd bij aankomst hartelijk welkom geheten door de nationale staf. Toen eerst iets gegeten, daarna m'n koffers uitgepakt, en daarna kreeg ik nog verdere informatie over het project en een rondleiding over het terrein. Het terrein waar ik de komende weken en maanden zou wonen en werken.

Het project zelf wordt heel de tijd bewaakt. Vooraan aan de ingang zitten enkele zwaarbewapende mannen, de guards (meestal met hun mond vol quad), en het hele project is nog eens ommuurd. Daar

rond is ook nog eens allemaal doornstruik gelegd, dus makkelijk geraak je niet tot bij die muur. Het bleek zelfs dat onze slaaptuku's zo ontworpen waren dat er aan de onderkant zo goed als geen kogels door kunnen (de job bestaat er bij een aanval dan natuurlijk wel eerst in om jezelf op de grond te gooien, want anders heeft zo een versteviging aan de onderkant van de muur niet veel nut, en krijg je alsnog kogels door je heen). Daar kwam ik alleen pas na een paar maanden achter toen Bernhard me dat eens vertelde, dus gelukkig waren we in die tussentijd nooit aangevallen geweest, want anders hadden die verdikte ondermuren mij bij een aanval nooit kunnen redden. Het zou nooit in mij zijn opgekomen dat de onderkant van mijn tuku mij zou kunnen beschermen tegen kogels.

Op zich vind ik wel dat het project mooi is opgebouwd. Je hebt het woongedeelte, waar wij dus 's avonds waren als we niet moesten werken. Daar stonden acht tuku's. Dat waren stenen hutjes bedoeld voor één persoon waar een bed, een bureau en een kast in stonden, en vooraan had iedereen nog een klein terrasje, dus met wat fantasie was het precies een weekendhuisje voor één persoon in bijvoorbeeld Center Parks (al hebben die huisjes volgens mij geen kogel-afwerende onderkant zoals die van ons wel hadden). Die tuku's stonden in twee rijen van vier tegenover elkaar opgesteld. Aan het ene uiterste van die rij stond onze (houten) eet-tuku, waar een grote tafel in stond met een tiental stoelen, samen met enkele strandstoelen voor onze TV, en een koelkast. Daar stond 's morgens, 's middags en 's avonds altijd ons eten klaar, en daar keken we 's avonds wat TV. Aan de andere kant van ons leefgedeelte stond de lees-tuku (ook van hout), waar je spelletjes kon spelen, en daar stonden ook de boeken die andere expats hadden achtergelaten (die boeken waren in verschillende talen; als je wou kon je dus tussendoor ineens wat Italiaans of Spaans leren als je daar zin in had). En daar nog eens achter, achter een beschutting, bevonden zich de twee douches en de twee toiletten. De ene toilet was een primitieve, zelfgebouwde variatie op de Franse toilet (in cement), maar ik vond ze voor de vrouwen niet al te gebruiksvriendelijk (ze waren waarschijnlijk gebouwd door een man; dat kan niet anders). Het gat was maar klein, dus het was de kunst om zinnig boven dat gat te gaan hangen, en dan juist te mikken. En als je er te lang over deed, kreeg je natuurlijk kramp in je kuiten. Op de andere toilet kon je dan weer wel gaan zitten, maar je kon het niet echt vergelijken met onze welgekende Westerse toiletten. Het was meer een verhoogde plank boven de vloer, met daar een ronde opening in, en daar ging je dan op zitten (volgens mij leek het op zo een vooroorlogse toilet zoals mijn grootouders vroeger hadden). Gevolg was dus wel dat je door dat gat de put daaronder zag, met de etensresten van al je voorgangers in, en tegen het einde van je missie ook al de resten van jezelf. En dat was nog niet het enigste. Bijkomend probleem was dat de kakkerlakken daar hun 'homeparty' hielden (ik kon ze geen ongelijk geven als ik hen was; beter konden ze het niet hebben met al die etensresten daar). Ze zaten er vooral als het donker was, en als je binnen kwam, gingen ze meestal al wel lopen. Maar het probleem was dat er af en toe ook wel eens één onder die planken weg kroop. Je kan je waarschijnlijk dus al wel inbeelden wat er dan na een paar minuten gebeurt. Ja, ja, zo een beestje kruipt natuurlijk na een tijdje weer naar boven, met als gevolg dat je ineens een paar voelsprietten tegen je bips aanvoelt. Geloof me: je vliegt dan snel van die plankenbak af. Na enige tijd had ik wel een tactiek ontwikkeld om dat te voorkomen (neen, dat had ik tijdens mijn tropenopleiding niet geleerd spijtig genoeg). Eerst en vooral kwam ik met veel kabaal binnen, want dan kropen ze al snel weg. Als ik moest plassen was het niet zo een probleem, want dan was ik altijd snel klaar en was ik ze dus meestal wel voor (ja, een wedstrijd houden tegen de kakkerlakken; nooit gedacht dat ik dat ooit eens zou doen). Maar als het grote boodschap was, of nog

erger, diarree, dan bestond de kunst er van in om zowat om de minuut van die bak te gaan, en er eens hard op te slaan. Dan waren de kakkerlakken weer even in shock, en kwamen de eerste minuut zeker niet meer naar boven (of je moest net één hebben met claustrofobie natuurlijk, of die bang is in het donker, dan had je alsnog pech). In die zeven maanden is het zo vrij goed gegaan; ik heb maar een paar keer gekriebel aan mijn bips gehad. Ik kan wel zeggen dat ik sindsdien geniet als ik thuis gewoon op een algemene toilet kan zitten. Voor mij hoeft het dus geen gouden te zijn; zolang ik maar rustig kan zitten, ben ik al tevreden.

Er waren twee douches en die werkten goed, dus de eerste dag dacht ik dat ik goed was terecht gekomen. Dat bleek spijtig genoeg te vroeg gejuicht. De derde dag had ik al grote rode vlekken op zowel mijn armen als mijn benen. Bij navraag bij één van mijn collega's bleek ik niet enigste te zijn. Het water uit de douches kwam uit de ondiepe vulkanische grond, en was heel zout. Het gevolg was dat veel mensen er een vorm van dermatitis van kregen. Gelukkig was daar een oplossing voor gevonden: dagelijks kwam er iemand van buitenaf enkele bidons water uit de nabijgelegen rivier naar ons brengen, en dat water was niet zo zout, dus dat kon je dan gebruiken om je te wassen. Gevolg was dus dat ik de volgende zeven maanden (de dagen in Kenia even niet meegerekend), dagelijks een bidon mee naar de douche kon nemen, en dan met een kleiner emmertje zo mezelf een douche kon geven. Dat was vooral een hele onderneming als ik mijn halflang haar moest wassen. Maar ja, dan bedacht ik me maar dat mijn voorouders dat vroeger ook zo moesten doen. Ik was al blij dat ik me kon wassen, en dat ik geen dermatitis meer had, want dat zou pas een echt probleem zijn geweest. Het voordeel was trouwens dat ik na een tijd door had dat het kolenvuur in de keuken (nog zo een echt ouderwets rooster boven enkele houtskoolblokken) meestal nog warm was als de kok om 17 uur naar huis ging. Als de kok weg was, dan zette ik een grote ijzeren pot met dat rivierwater uit die bidons op dat smeulende vuur, en tegen dat ik 's avonds ging douchen, had ik warm water. Mij hoorde je dus niet klagen, want het water in de bidons en uit de douches was 's avonds koud. Overdag was het wel warm door de zon (maar dan wou je net koud water, want dan zat je zelf te zweten), maar 's avonds was het afgekoeld, en dan deed een warme 'douche' wel goed. De allergische reactie op het water uit de douche had dus ook wel zijn voordeel.

Zoals eerder gezegd hadden we dus ook een keuken op ons woongedeelte. Meer dan dat kolenvuur, een tafel en drie stoelen, en wat droge voeding stond er eigenlijk niet. De rest van het eten werd bewaard in de koelkast in onze eet-tuku. Ik heb volgens mij nog nooit in mijn leven zoveel spaghetti gegeten; het is wel duidelijk dat de Italianen daar in Somalië ooit eens de baas zijn geweest. Ik moet wel zeggen dat ik daar het meest verse vlees ooit heb gegeten; verser kan gewoon niet. Als we namelijk 's morgens 'tok-tok-tok' hoorden, dan wisten we dat we de komende dagen (ondervoede) kip gingen eten; hoorden we 's morgens 'mèèè-h', dan wisten we dat het de rest van de week taaie geit ging zijn. Buiten een keuken hadden we dus ook een eigen 'slagerij' op ons terrein; de kok slachtte letterlijk zelf de dieren naast de keuken, en maakte ze dan klaar. Ik at ervoor al niet veel vlees, maar sindsdien eet ik het nog minder.

Tussen het woongedeelte en het werkgedeelte was een hoge afrastering met wat begroeiing tegenaan. Er was ook een tussendeur voorzien die je dan 's nachts kon gebruiken als je werd opgeroepen (anders moest je helemaal toertje rond door het bureau, en door de algemene ingang). De kinderen kwamen af en toe wel eens door die begroeiing gluren, als wij bijvoorbeeld aan het badmintonnen waren. Dat vonden ze precies heel interessant om te zien. Ik had zo mijn trouwe supporters, want de meeste

kinderen die stonden te kijken waren oudere broertjes of zusjes van de kinderen in de TFC. Het nadeel was dat de TFC net naast enkele van onze slaap-tuku's was gelegen. Daar hadden ze bij de bouw niet diep over nagedacht volgens mij. En waarom? Letterlijk om de drie uur ging daar een concert af. Het aantal decibel heb ik niet gemeten, maar het waren er veel (het lawaai van een straaljager is er nog niets tegen, vergeleken met het gehuil van die ondervoede kinderen). Om de drie uur kregen de kleinste kinderen in Fase 1 te eten, dus om de drie uur zetten ze het daar met z'n allen op een janken (vooral doordat de meeste 's nachts moesten worden wakker gemaakt voor de voeding). Als daar 's nachts het gehuil weer begon, wist je letterlijk hoe laat het was. Ik had in het begin de eer in de tuku te slapen die net naast de TFC was gelegen (de andere tuku's waren toen allemaal nog bezet). Ik had dus samen met de moeders een onderbroken nachtrust. Gelukkig was na een week de tuku van Lia beschikbaar (die vertrok weer naar Nederland), die aan de andere kant van het veld was gelegen, dus die heb ik toen snel ingepalmd. Aan die kant hoorde je niets van de TFC; ik heb nog nooit zo goed geslapen als daarna.

Vooraan op ons terrein was ook het kantoor gelegen. Dat was onderverdeeld in drie bureaus: het algemene bureau waar onze secretaris, Ibrahim, zat (die regelde de algemene papieren en de telefoons), daarnaast het kantoor van Nicole, onze PC, en daarnaast het kantoor van het medisch personeel. Daar stonden onze medische boeken, twee laptops en drie tafels. Ik heb spijtig genoeg veel op dat sakkere kantoor gezeten. Ofwel zat ik er werkroosters te maken (de eerste maanden toen ik er was deed Ine, de verloskundige, dat maar toen zij vertrok kon ik dat dus gaan doen, met als gevolg dat ik de werkroosters kon maken voor de TFC, de IPD en de koks), ofwel rapporten te schrijven, ofwel lessen voor te bereiden, ofwel algemeen papierwerk te doen, ofwel statistieken bij te houden,... Sindsdien weet ik wel zeker dat ik nooit hoofdverpleegkundige wil worden; al dat kantoorwerk is niets voor mij. Als ik nu een kantoor binnen kom, weet ik niet hoe snel ik er weer moet buiten komen. Mijn personeel wist me daar trouwens ook altijd wel te vinden als ze weer eens iets moesten hebben. Ofwel wou er weer eens iemand vakantie aanvragen, ofwel wou er iemand van dienst ruilen, ofwel moest er iemand speciaal verlof hebben. En dat laatste komt daar heel veel voor, geloof me. Ofwel was er weer eens iemand in de naaste familie overleden, en dan hadden ze recht op twee dagen verlof. Soms was het moeilijker, en was er bijvoorbeeld door gevechten in Kismayo een broer van iemand overleden; die moest dan opgehaald worden, met als gevolg dat een verpleger of iemand anders van de staf een week weg was. Dat had dan weer tot gevolg dat ik dus moest zorgen dat zijn diensten door iemand anders werden overgenomen (bij overlijden van een naaste familielid kregen ze wel twee compensatiedagen, maar die andere diensten moesten ze dan ofwel daarna terug werken, ofwel waren het vakantiedagen die ze dan moesten opnemen. Ja, leuke 'vakantiedagen' daar in Somalië). Daarnaast kregen ze ook verlof als er een kind was geboren. Hier in België is dat eens in de zoveel jaar, maar daar kan het als je pech hebt letterlijk twee keer per jaar zijn, of zelfs meer. Sommige mannen hebben namelijk twee of meer vrouwen, en die zijn daar meestal geregeld zwanger, dus het gebeurde wel eens dat ik die mannen om de zoveel maanden vaderschapsverlof moest geven. Ik zei er af en toe wel eens lachend bij dat ze nou wel eens moesten ophouden hoor, met kinderen krijgen. Gelukkig konden ze daar meestal zelf ook wel mee lachen.

## De OTP, SFP, TFC, OPD, IPD, de measles-man en het Outreach-team

Naast ons woongedeelte en het kantoor had je het grote terrein, waar eigenlijk al de zorg werd verleend. Als je binnen kwam op het werkterrein, dan kon je eerst naar links, en daar stonden drie rieten hutjes achter elkaar. De eerste was van de 'measles-man' (de mazelenman, letterlijk vertaald), zoals ik hem noemde; iedereen wist wie ik er mee bedoelde (zijn echte naam ben ik zelfs al vergeten). Daar werden de kinderen dus gevaccineerd tegen de mazelen. Het was de bedoeling dat elk kind tussen de 6 maanden en 16 jaar uit onze regio, gevaccineerd zouden worden tegen de mazelen. Dat klinkt wel gemakkelijker dan het is, want zo vlot verloopt het dus niet. De ouders komen namelijk niet steeds uit zichzelf om hun kind te laten vaccineren (vele ouders weten daar volgens mij zelfs niet dat hun kinderen gevaccineerd kunnen worden); zeker niet als ze in de wat meer afgelegen gebieden wonen. Wat we dus wel steeds deden, was kinderen die naar de OPD, IPD, SFP of TFC kwamen meteen vaccineren (als de ouders bijvoorbeeld met hun kind op consultatie waren gekomen in de OPD, dan werden die daarna meteen naar de hut van de 'measles-man' gestuurd, zodat de kinderen ook ineens konden worden gevaccineerd). Die kinderen konden we dus wel makkelijk bereiken. Moeilijker was het de kinderen te bereiken die niet bij ons op consultatie kwamen. In andere landen kan je dan mobiele teams uitzuren, die om de zoveel tijd alle dorpen in je buurt langs gaan om de kinderen daar dan ter plaatse te vaccineren, maar vanwege de onveiligheid kon dat jammer genoeg niet bij ons. Twee keer is daar een uitzondering op gemaakt, en dat was toen er in twee plaatsen die net buiten onze regio waren gelegen (en die dus eigenlijk niet tot ons werkterrein behoorden), een grote uitbraak was van de mazelen, met een groot kindersterfte tot gevolg. Toen hebben we uitzonderlijk een team opgericht van de nationale staf, en die zijn toen naar die plaatsen gegaan om nog zoveel mogelijk kinderen te gaan vaccineren in die gebieden.

Een hut verder was dan de OTP (Outpatient Therapeutic Programme) en de SFP (Supplementary Feeding Programme); beide poli's voor ondervoede kinderen. Alle twee de poli's werden geleid door dezelfde twee mannen, want in het programma van de OTP zaten maar weinig kinderen. De OTP was enkel bedoeld voor de infants (baby's jonger dan 6 maanden), of voor kinderen die door omstandigheden niet in de TFC konden blijven. Maar dat laatste wordt bijna nooit toegepast, want bijna niemand wil zo een lange tijd (de opname duurt meestal toch wel enkele weken) in de TFC blijven, dus voor je het weet zou je elk kind in de OTP hebben, en dat is natuurlijk niet de bedoeling. Bij de infants die borstvoeding kregen werden de moeders behandeld, want de kinderen waren ondervoed omdat de moeders ofwel zelf ondervoed waren, ofwel omdat de moeders te weinig borstvoeding hadden (bijvoorbeeld door ziekte). Soms kwamen de moeders dan eerst in de IPD terecht als ze bijvoorbeeld ziek waren, zodat ze eerst zelf konden opknappen (de baby's kregen dan al wel een behandeling vanuit de TFC, maar bleven dus in de IPD bij de moeder liggen tot die daar ontslagen werd). Daarna kwamen dan de grote meerderheid van die baby's samen met hun moeder naar de TFC (waar de baby's dan verder behandeld werden tot ze op hun goede gewicht waren), voor ze dan poliklinisch verder werden behandeld in de OTP. De moeders kregen dan plumpynut (dat is een soort calorierijke dikke brij in een gesloten zakje dat je zo kan opeten), ze kregen ferro (ijzer), en vitamine A. Door de moeders aan te sterken (en dus ook hun borstvoeding), probeerden we zo de baby's aan te sterken. En daarnaast was Health Education natuurlijk ook belangrijk. Moeders kregen bijvoorbeeld tips over hoe ze de borstvoeding goed op gang konden brengen en

houden, er werd hen verteld dat ze zelf ook goed moesten eten,... In principe moesten de moeders de eerste maand elke week met de baby langs komen (de baby's werden dan steeds gewogen), maar lukte dat niet, dan was om de twee weken ook goed. Ze moesten minstens twee maanden onder behandeling blijven (één maand OTP en één maand SFP; vanaf de tweede maand moest iedereen dus maar om de twee weken komen). Bleef de baby in die twee maanden goed groeien, dan werden ze ontslagen uit de OTP. Ging dat niet goed, dan moesten ze ofwel langer poliklinisch behandeld worden, ofwel werd er gekeken of er misschien niet een ander probleem was (eventueel werden de baby's dan heropgenomen in de TFC). De baby's moesten wel minstens zes maanden oud zijn, voor ze ontslagen konden worden uit de OTP. Was de baby dus nog maar drie maanden, dan moest de moeder minstens drie maanden naar de OTP blijven komen (waarvan de laatste twee maanden dus enkel maar om de twee weken, als de baby goed groeide)).

Daarnaast had je nog de SFP; in dat programma zaten dus de grote meerderheid van de kinderen (gemiddeld een tweehonderdtal). Alle kinderen die in de TFC hadden gezeten, kwamen daarna in de SFP terecht (behalve dus de infants), en daarnaast alle kinderen die wel ondervoed waren, maar niet ondervoed genoeg om opgenomen te worden in de TFC. Dat hield in dat hun gewicht voor lengte tussen de 70% en 79% moest zijn, en dat ze geen oedeem mochten hebben (kinderen die beneden de 70% waren, moesten standaard naar de TFC, en kinderen met oedeem hebben kwashiorkor, en die moeten ook steeds eerst in de TFC worden opgenomen). Gemiddeld bleven ze ongeveer twee maanden in het programma van de SFP; ze moesten steeds om de twee weken terug komen. Het hing er meestal wel van af hoe erg ondervoed ze waren, en of ze al in de TFC hadden gezeten of niet. Kindjes die in de TFC waren opgenomen geweest, moesten namelijk zoals eerder gezegd steeds naar de SFP na hun ontslag uit de TFC. Ze mochten uit het SFP-programma worden ontslagen als ze twee keer achter elkaar een gewicht voor lengte hadden van 85% of meer. Voor je uit de TFC ontslagen mocht worden, moest je gewicht voor lengte 85% of meer zijn, dus de grote meerderheid van die kinderen die in de TFC hadden gelegen, konden na een maand dus wel stoppen met de SFP (als ze thuis natuurlijk genoeg te eten kregen). Maar degene die enkel naar de SFP (en dus niet eerst naar de TFC) moesten omdat ze matig ondervoed waren (dus gewicht voor lengte tussen de 70% en 79%), die moesten meestal langer in het SFP-programma blijven, afhankelijk van hoe ondervoed ze waren. Zij mochten met ontslag als ze een gewicht voor lengte hadden van 80%. Het duurt natuurlijk langer als je van de 70% naar de 80% moet gaan; zeker als je er rekening mee houdt dat de kinderen in de TFC meer calorieën binnen krijgen dan de gemiddelde kinderen thuis. Dus kinderen in de TFC komen gemiddeld gezien sneller bij in gewicht dan kinderen die in het programma van de SFP zitten. De kinderen kregen BP5 (dat is een soort calorierijke reep die je zo kan opeten, maar die je ook kan oplossen in water, en dan wordt het meer een pap; dat is vooral makkelijker voor de kleintjes). Daarnaast kregen ze medicatie tegen de wormen (het heeft geen zin te proberen kinderen weer op hun goede gewicht te krijgen, als er binnenin tien 'man' mee eet natuurlijk; dat is dweilen met de kraan open, en waarschijnlijk krijgen de wormen meer calorieën binnen dan het kind). En ze kregen ook vitamine A en ferro (ijzer); veel kinderen hebben een tekort aan bepaalde voedingsstoffen door de ondervoeding. En zoals eerder gezegd, werd iedereen ouder dan zes maanden gevaccineerd tegen de mazelen. Zowel de kinderen in de OTP als de kinderen in de SFP kregen ook bij elk bezoek een stuk zeep mee naar huis. De kinderen werden elke keer als ze naar de SFP kwamen gewogen, ze werden op oedeem gecontroleerd, en de ouders moesten de verpakking van de BP5 mee brengen. Dit

laatste als bewijs dat ze de BP5 niet verkocht hadden aan iemand anders (al had je zo natuurlijk nog altijd geen volledige zekerheid, maar het was meer bedoeld als een stok achter de deur). De kinderen moesten ook steeds hun naambandje aan houden, dat ze kregen vanaf dat ze in het SFP-programma werden opgenomen. Dat naambandje was vooral bedoeld om te voorkomen dat de kinderen in twee projecten zouden worden ingeschreven. In Jilib was namelijk ook een SFP, en het was eerder voorgekomen dat mensen zo een verzameling BP5 begonnen waren, die ze dan ofwel verkochten, ofwel verdeelden onder de familie, en dat is natuurlijk niet de bedoeling want daar help je het ondervoede kind niet mee. Het gebeurde ook af en toe dat een kind niet goed groeide. Als het kind al meer dan vier maanden in het programma van de SFP zat, en dus niet goed bij kwam in gewicht, dan werd ik er bij geroepen. Eerst moest er dan worden uitgesloten dat er geen medische indicatie was waarom het kind niet goed groeide (bijvoorbeeld een infectie). Daarnaast moesten we natuurlijk ook wel de moeder uithoren, om er zeker van te zijn dat het kind de BP5 kreeg, en niet de rest van de familie in plaats van het kind. Kwamen we daar achter, dan werd in principe het kind uit het project gezet (of het moest heel ernstig ondervoed zijn natuurlijk, dan kon het kind uitzonderlijk in de TFC worden opgenomen, zodat we zeker wisten dat het kind werd behandeld). Soms waren de kinderen niet goed gegroeid omdat ze bijvoorbeeld een tijdje ziek waren geweest; die kinderen konden dan nog een maand extra in het programma van de SFP blijven. Als er nog ondervoede kinderen in het gezin waren, dan moesten ze die kinderen meebrengen, en niet iedereen zo maar een beetje BP5 geven, want daar schiet je op termijn niets mee op, want dan blijven beide kinderen ondervoed. Dat werd al duidelijk aan de ouders verteld bij opname. Maar was dat beide niet de oorzaak, dan werd het kind (her)opgenomen in de TFC. Dan was het wel de regel dat het kind bij ontslag uit de TFC een gewicht voor lengte van boven de 90% moest hebben, want dan werden ze niet meer heropgenomen in de SFP (of ze moesten natuurlijk een half jaar later weer ondervoed zijn, maar bij heropname bedoel ik net na ontslag uit de TFC).

De eerste maanden dat ik er was, was de OTP/SFP gewoon zes dagen open. Maar omdat het aantal kinderen wat verminderde, werd na overleg besloten de OTP/SFP vanaf december nog maar drie dagen per week open te houden. Nur, één van de verplegers, zat er wel heel de tijd over te klagen, maar hij was in het algemeen al wel goed in klagen, dus dat hadden we wel kunnen verwachten. Ahmed, de andere verpleger, ging de andere drie dagen helpen in de TFC. Nur ging dan ofwel mee helpen in de TFC, ofwel meehelpen met het Outreach-team als die de absents of defaulters van de OTP/SFP gingen opsporen. De absents waren de kinderen die in de OTP een week niet waren gekomen, en in de SFP twee weken niet (ze waren dus niet aanwezig op de dag dat ze eigenlijk terug hadden moeten komen). Waren ze drie keer na elkaar absent (in de OTP dus drie weken, en in de SFP zes weken na elkaar), dan werden ze defaulters (ze hadden dan hun programma niet afgemaakt), en dan werden ze in principe uit het programma ontslagen. Dat wilden we natuurlijk voorkomen, want zo bleven de kinderen ondervoed. Dus eens per week gaven de mannen van de OTP/SFP de namen en dorpen door van de kinderen die absent waren (het was beter daar mee te beginnen, want die kon je meestal beter stimuleren om terug te komen naar het programma dan de defaulters) aan het Outreach-team. Die maakten dan zo een lijst op, en eens per 2 weken gingen ze naar de omliggende dorpen om de absents op te sporen. Als ze de ouders vonden, dan probeerden ze hen te stimuleren terug te komen naar de SFP, zodat het kind verder behandeld kon worden. Soms werkte dat wel, soms werkte dat niet. Je kan enkel maar proberen, zeg ik altijd maar. Het zijn vooral de ouders die er het nut van moeten inzien dat hun kind in het voedingsproject blijft, want



zijn de ouders niet gemotiveerd dan kan je nog zoveel proberen, maar dan zullen ze toch niet terug komen. Spijtig genoeg kwam het ook geregeld voor dat het kind in tussentijd al was overleden. Dat kwam soms door de ondervoeding, maar soms ook wel door bijvoorbeeld infecties of malaria.

Zo kom ik dan ook ineens bij de statistieken terecht. Elke maand kreeg ik van zowel de TFC, als van de OTP en SFP, als van de 'measles-man', als van het Outreach-team het aantal kinderen door dat ze in het programma hadden. Bij de TFC werd bijvoorbeeld bijgehouden hoeveel kinderen ze die maand hadden opgenomen, hoeveel ze er hadden ontslagen, hoeveel er malaria hadden, hoeveel er waren overleden, hoeveel er kwashiorkor hadden en hoeveel marasmus,... Die van de OTP en SFP gaven dan weer door hoeveel zij er hadden opgenomen en ontslagen in hun deel van het voedingsprogramma, en hoeveel absents en defaulters zij hadden die maand. De 'measles-man' liet dan weer weten hoeveel kinderen hij had gevaccineerd. De Outreach-mannen gaven dan weer door hoeveel kinderen ze hadden gescreend op ondervoeding, hoeveel absents en defaulters ze hadden bezocht, hoeveel er eventueel waren overleden,... Die gegevens moest ik dan elke maand doorsturen naar Nairobi voor de statistieken. Vooral de TFC kon af en toe een nachtmerrie zijn, want die getallen moesten vergeleken worden met het eindresultaat van de maand ervoor, en dan moest je zien dat de berekening klopte. Soms gebeurde het wel eens dat er eind vorige maand nog bijvoorbeeld vijftig kinderen in de TFC lagen, maar dat het eindresultaat van de maand erop niet klopte met het aantal opnames, ontslagen of overleden kinderen dat je had doorgekregen voor die laatste maand. Er lagen dan bijvoorbeeld op het einde van die laatste maand meer of minder kinderen in de TFC, dan het aantal kinderen dat je berekend had door de opnames op te tellen bij die vijftig kinderen van de maand ervoor, en door de ontslagen en overleden kinderen er van af te trekken. Dan kon je dus gaan onderzoeken waar het hiaat zat. Elke keer aan het einde van de maand was het dus weer hopen dat de statistieken overeen kwamen met de eindresultaten van de maand ervoor. Sindsdien ben ik in ieder geval geen fan meer van statistieken.

AZG had sinds enkele maanden ook een SFP geopend in Jilib; een kleine stad een twintigtal kilometer van Marere vandaan. Dat werd geleid door Mohammed. Het was pas geopend sinds april van dat jaar. Er was daarvoor al wel een Health Center daar in Jilib, van Rode Kruis Halve Maan Somalië, maar de dorpsoudsten hadden dus aan AZG gevraagd of ze daar ook een SFP konden openen. Toen is er na overleg dus beslist dat AZG daar een SFP zou opstarten; de hoofdverantwoordelijke zou iemand van de eigen staf van AZG worden (Mohammed dus, een verpleger), en die zou ondersteuning krijgen van twee medewerkers die ook door ons zouden worden betaald. De rest van de staf zou geleverd worden door het plaatselijke Rode Kruis. In het begin dachten de bewoners daar dat de SFP voor iedereen was (dus algemene basisgezondheidszorg voor zowel jong als oud), maar het heeft een tijd geduurd eer iedereen door had dat die poli enkel bedoeld is voor de ondervoede kinderen (en eventueel ondervoede volwassenen). Jilib behoort niet meer tot ons gebied, en de Outreach-mannen kunnen dus niet zomaar met onze auto tot daar rijden. Willen ze toch naar Jilib voor bijvoorbeeld daar de marktprijzen te gaan vergelijken, dan moeten ze eerst naar het Health Center van Jilib bellen, dan met de auto tot aan de rivier rijden (die de twee regio's scheidt), en daar werden ze dan weer opgepikt door iemand van het Health Center van Jilib. Mohammed kwam gemiddeld één keer per week onze richting uit (voor hem was het makkelijker onze richting uit te komen, want bij ons hadden de dorpsoudsten de toestemming gegeven dat hij met zijn chauffeur door onze regio mocht rijden; hij hoefde dus niet opgepikt te worden,

en kon dus zelf tot bij ons rijden). Dan bracht hij mij verslag uit over de situatie van de SFP daar in Jilib, hij bracht me de statistieken (ja, ook van die SFP moest ik de statistieken bij houden), en daarna ging hij naar Bernhard om materiaal te halen voor de komende week (bijvoorbeeld de BP5, of medicatie zoals ontwormingsmiddel). In de SFP daar in Jilib konden de kinderen de gewone standaard behandeling krijgen zoals de SFP-kinderen bij ons, ze konden er Paracetamol krijgen, en er kon een malariatetest worden afgenomen. Was het kind ziek, dan werd het doorverwezen naar het Health Center van het Rode Kruis Halve Maan daar in Jilib (dat kreeg wat medicatie van Unicef); waren de kinderen heel ziek, dan moesten ze doorgestuurd worden naar ons, want daar in Jilib zaten enkel getrainde Somalische verpleegkundigen (er waren daar dus geen artsen), en ze hadden daar niet veel medicatie (kinderen konden daar ook niet worden opgenomen zoals bij ons). Eens per week konden de kinderen daar in Jilib gevaccineerd worden tegen de mazelen. Dat vaccineren ging maar eens per week, want daar in Jilib was geen zinnige elektriciteit (er was soms wel elektriciteit, maar dus niet altijd), dus de vaccins kon je daar niet verantwoord bewaren. Temperatuur is belangrijk bij het bewaren van de meeste vaccins; is de temperatuur te hoog of te laag, dan zijn de vaccins niet meer te gebruiken. Dus Mohammed kwam meestal op woensdagmorgen naar ons voor de praktische zaken te regelen, en nam dan daarna de koelboxen (die Bernhard al had klaargezet) met de vaccins mee naar Jilib. 's Avonds werden de niet-gebruikte vaccins dan weer terug gebracht door de chauffeur. Kon Mohammed zelf niet komen, dan kwam een chauffeur gewoon op woensdagmorgen de vaccins halen. Ik vond dat heel goed geregeld, want Jilib was toch wel een twintigtal kilometer van ons verwijderd, dus als de mensen niet bij ons moesten zijn, dan zouden ze ook niet onze richting uit komen, enkel voor een vaccinatie. Dus op deze manier kon je toch een heleboel kinderen uit die regio vaccineren tegen de mazelen. Voor elke probleem is er wel een oplossing. Komt de kat niet naar de melk, dan brengen we de melk wel naar de kat.

Het nadeel van de SFP in Jilib was dat je er eigenlijk niet echt controle over had. Wij konden niet die richting uit vanwege onveiligheid, dus je moest ten volle vertrouwen hebben in de staf daar. En dat was dan vooral in Mohammed, want dat was de teamleider daar (de andere twee medewerkers zagen we trouwens nooit; die bleven steeds in Jilib). Honderd procent weet je het natuurlijk niet, maar ik denk wel dat Mohammed zijn werk daar met volle overtuiging deed. Ik heb in ieder geval altijd goed met hem kunnen samenwerken, en hij nam altijd goed zijn verantwoordelijkheid op.

Voor mijn vertrek naar Somalië, kreeg ik het recentste weekverslag van het voedingsproject. Op dat moment verbleven er 10 kinderen in de OTP, 236 kinderen in de SFP in Marere, 261 in de SFP van Jilib, en 44 in de TFC. Dus alles samen 551 ondervoede kinderen; ergens in een verloren en vergeten uithoek van Somalië. De helft ervan zou waarschijnlijk al overleden zijn, mocht AZG er zich enkele jaren geleden niet gevestigd hebben. En dat was volgens mij nog maar het topje van de ijsberg; voor elk kind dat er bij ons in het voedingsproject zat, was er ergens anders in de regio wel een ander ondervoed kind dat niet naar ons werd gebracht voor behandeling, en dat dan thuis overleed. Het was ook duidelijk dat er vooral in Kismayo, een grote stad een viertal uur rijden van ons vandaan dat vooral bekend stond voor zijn piraten en gevechten, veel ernstig ondervoede kinderen waren die geen toegang hadden tot de basisgezondheidszorg doordat de NGO's daar waren weg getrokken door de oorlog. Kinderen waren dus duidelijk het grootste slachtoffer van de oorlog.

De kinderen konden op vier manieren naar de TFC (Therapeutic Feeding Center, daar worden de